

"הסרסורים יוצאים לחופשי והנשים מושלכות לכלא"¹

על הפער בין חוק לצדק בישראל בשנת 2000

סיגל רוזן

הרצאה מיום 4 במאי, 2000, במסגרת המושב החמישי של "פרלמנט הנשים" בנושא "זנות, סרסורים וסחר בנשים"

את קורבנות הסחר בנשים פגשנו לראשונה בכלא נווה תרצה, בין מהגרות העבודה, המועמדות לגירוש מהארץ בגין שהייה בלתי חוקית. רב הנשים הכלואות בנווה תרצה עסקו בארץ בזנות ועם מעצרן, הן רק רוצות לשוב הביתה. לפיכך, הטיפול בהן מתמצה בהפעלת לחץ על הקונסולים על מנת שינפיקו עבורן תעודות מעבר (בהיעדר דרכון). מהגרי עבודה בכלא מעשיהו מסרבים לעיתים קרובות לעזוב את הארץ בטרם יקבלו את שכרם. לנווה תרצה מגיעות נשים רבות עם הבגדים שלגופן בלבד. הן מגורשות לרב בחוסר כל, כשמדינה ישראל מממנת את כרטיס הטיסה שלהן הביתה. רובן מספרות שטרם הספיקו "להרוויח את מחירן" לסרסור שקנה אותן. אחרות מספרות שהסרסור הבטיח לשמור עבורן את כספן ונראה שימשיך לשמור עליו גם אחרי גירושן מהארץ. הן אינן מבקשות את שכרן מהמעסיק בטרם תעזובנה את הארץ. נשים אלו הורגלו ליחס של זלזול והתעלמות מזכויותיהן הבסיסיות. תחילה נרמסו זכויותיהן על ידי הסרסור שהביאן לארץ ומכר אותן למרבה במחיר. לאחר מכן, הוסיפו להירמס על ידי לקוחות וסרסורים מתחלפים. עתה נרמסות זכויותיהן על ידי הרשויות שמתייחסות לקורבן כאל פושע.

ב – 18 באפריל 1999 התקשרה אלי מכלא נווה תרצה אזרחית ביילורוסיה בשם הלנה שסיפרה לי על מעצרה בגין שהייה שלא כדין חודש קודם לכן, בבית הבושת בו עבדה. הסיבה לפנייתה הייתה שנעצרו אחריה, אף ללא דרכון וכסף לכרטיס טיסה, גורשו מהארץ זה מכבר ואילו היא, שמחזיקה גם בדרכון תקף וגם בכסף לכרטיס טיסה, אינה מורשית לעזוב על אף שהביעה רצונה בכך. בירור קצר העלה שאמנם משרד הפנים הוציא נגדה צו גירוש, אך 18 ימים מאוחר יותר, הוציאה הפרקליטות צו עיכוב יציאה מהארץ על מנת שתעיד במשפטם של עבריינים מוכרים שחטפו אותה מהסרסור שלה ומכרו אותה לאחר. אחד מהם גם אנס אותה. הלנה הופתעה לשמוע את דבריי שכן במהלך החודש בו הייתה כלואה באותה עת, לא דיבר עמה אף נציג מהרשויות על מנת להתעניין אם תסכים להעיד במשפט או על מנת לבחון את טיב עדותה. הלנה הבהירה שלא תתנגד להעיד, אך התרעמה על כך שעליה להיכלא לתקופה בלתי ידועה לצורך כך. כעסה אף גבר כשנדע לה שהאיש שחטף ואנס אותה, שוחרר בערבות...

אחרי שהלנה העידה, לשביעות רצון הפרקליטות, כך נמסר לי, ללא הודעה מוקדמת ובניגוד לרצונה, היא שוחררה ישירות מבית המעצר קישון בחיפה. לא עזרו תחנוניה והסבריה למשטרה שכל חפציה נותרו בנווה תרצה ושאלו לה אפילו כסף לכרטיס אוטובוס מחיפה לרמלה. שחרורה, לעומת זאת, סיפק למשרד הפנים את התירוץ להתחמק מכרטיס הטיסה שלה לביילורוסיה. לשיטתם, היא כבר לא עצורה, אז אין סיבה שהמדינה תממן עבורה כרטיס טיסה. נדרשו שבועיים נוספים, התערבות מצד אמצעי התקשורת, מכתב מהקונסול של ביילורוסיה והתחייבות אישית שלי בכתב לכך שהלנה אכן תעזוב את הארץ, על מנת שמשרד הפנים יסכים לממן את טיסתה הביתה.

לרשויות החוק היה אינטרס ברור בעדותה של הלנה ובכל זאת לא מצאו לנכון לדאוג למגורים הולמים עבורה בתקופת ההמתנה לעדות וכן לכרטיס טיסה עבורה הביתה. זאת, לאחר שנאלצה לשהות בארץ ללא יכולת לעבוד והוציאה את שארית כספה על מצרכים חיוניים אותם לא מספקות רשויות הכלא. על פי המידע שנמסר לי באותה עת, העברייני נגדו העידה הלנה היה במעקב משטרתי תקופה ארוכה בגין פשעים אחרים שביצע אך

¹ מתוך ראיון עם אפרים ארליך, מפקד מחלק המוסר של תל אביב, 18 ספטמבר 1997, דוח שדולת הנשים, הברחת נשים לישראל וזנות בכפייה, נובמבר 1997, עמ' 21.

לא היו די ראיות להעמידו לדין. העובדה שבין יתר פשעיו, גם חטף ואנס את הלנה, היא שאפשרה את מעצרו ואילו עדותה אפשרה את הרשעתו. הלנה סייעה לשלטונות החוק ונענשה על כך ב – 76 ימי מעצר.

הייתה זאת הפעם הראשונה בה נתקלנו במעמד בעייתי זה: צו גירוש מצד אחד וצו עיכוב יציאה מהארץ מהצד השני. צו הגירוש הוא צו מנהלי המוצא על ידי שר הפנים על פי חוק הכניסה לישראל. החוק מאפשר לעצור לתקופה בלתי מוגבלת כל אזרח זר ששר הפנים מוציא נגדו צו גירוש וזאת על מנת להבטיח את יציאתו מהארץ. צו עיכוב יציאה מהארץ, שהתבקש במקרה זה על ידי הפרקליטות, מונע את מימוש צו הגירוש, סותר את ביצועו ואף מעמיד בשאלה את חוקיות ההחזקה במעצר.

עם הלנה היו כלואות בנווה תרצה נשים רבות ממדינות חבר העמים שנעצרו בבתי בוש. רובן הגיעו במטרה לעסוק בזנות. חלקן הגיעו בעקבות הבטחות לעבודה במלצרות או בסיעוד ואחדות מספרות שפשוט נחטפו ברחובות ונמכרו לסרסורים נגד רצון. נשים אלו הוחזקו בתאים משותפים עם אסירות פליליות ישראליות. לרב הנשים לא היה דרכון או כסף לרכישת כרטיס טיסה הביתה. הן היו מבלות ימים ואף שבועות בבתי מעצר כמו קישון בחיפה או אבו כביר בתל אביב. אלו הם אותם בתי מעצר שהתנאים בהם על פי הדוח החדש של הסנגוריה הציבורית הוגדרו כ"לא חוקיים ולא אנושיים". משם הועברו הנשים לכלא נווה תרצה בו שהו מספר חודשים נוספים עד שהואילו הקונסולים להנפיק עבורן תעודות מעבר זמניות ונרכש עבורן כרטיס טיסה הביתה.

בשנה שחלפה מאז מעצרה של הלנה, השתפר עד מאד מצב הנשים הנעצרות בגין שהייה בלתי חוקית בישראל, בעיקר בשל הסערה הציבורית והתקשורתית שעוררנו בנושא. בעקבות עתירה לבג"ץ שהגישה האגודה לזכויות האזרח, נאלץ משרד הפנים להקים ערכאת ביקורת המחויבת לשמוע כל זר הכלוא מכוח צו גירוש תוך שבועיים מיום מעצרו. עדיין, השהייה הממושכת בתחנות המעצר מונעת לעיתים את קיום פסיקת בג"ץ שכן ערכאת הביקורת פוגשת את הנשים רק עם הגיען לכלא נווה תרצה. עם זאת, ערכאת הביקורת בנווה תרצה פועלת לזרז את הנפקת תעודת המעבר ואף מטילה על המדינה את האחריות לתשלום כרטיס הטיסה עבור כל אחת הטוענת שאין לה כסף לכרטיס. שיפור משמעותי נוסף, הושג בתחילת השנה, בעקבות דרישתו של שר הפנים מר נתן שרנסקי, וכך כל הנשים המועמדות לגירוש מרוכזות כיום באולם אחד גדול שתנאיו משופרים, והן אינן נכלאות עוד עם אסירות ישראליות בתאים משותפים.

על פי נתוני הרשויות, כ – 400 נשים זרות נעצרות מידי שנה על ידי המשטרה בבתי הבושת השונים ומגורשות מהארץ. מרביתן טוענות שגם אם ידעו שהן תעסוקנה בזנות, הן לא ידעו שתאלצנה לעבוד ללא שכר ושתיכלאנה בבתי הבושת ללא אפשרות לצאת החוצה. בסיוען של נשים אלו, ניתן להאשים את סרסוריהן בחטיפה, סרסרות לזנות, החזקת מקום לשם זנות, חיים על רווחיה של זונה ועוד. למרות זאת, מביקורינו התכופים בכלא נווה תרצה, מתקבל הרושם שניתן למנות על אצבעות יד אחת את מספר הנשים שעדותן נדרשה בשנתיים האחרונות. גם נשים בודדות אלו, נעצרו מכוח צו גירוש ובמקביל, הוצא נגדן צו עיכוב יציאה מהארץ. כמובן שיש לעודד נשים רבות נוספות להעיד נגד הפושעים נגדן, למען החברה כולה, אך זוהי בהחלט לא הדרך!

מרינה ואנה נעצרו במכון בתחילת דצמבר 1999. סיפורן דומה מאד לסיפורה של הלנה. הן סיפרו שהתבקשו ונעתרו ברצון להעיד במשפטו של הסרסור שלטענתן חטף אותן. השתיים שהו חודש ימים במתקן מעצר קישון בחיפה ולאחר מכן הועברו לכלא נווה תרצה. הן הובאו לבית המשפט מספר פעמים כשבכל פעם היו משוכנעות שזו הפעם האחרונה אך התברר שעליהן להישאר בכלא עד למועד הדיון הבא, מבלי שיטרחו לעדכן אותן בכך. מרינה ואנה התחננו להשתחרר בערבות אך משרד הפנים סרב בטענה שקיים חשש לחייהן ושהן תחזורנה לעבוד בזנות. מרינה סיימה את מתן עדותה וגורשה מהארץ ב – 6 במרץ 2000. אנה גורשה שישה ימים אחריה. השתיים גורשו מהארץ לאחר למעלה מארבע חודשי מעצר "בעוון" הסכמה למתן עדות. באותה עת, סרסורים וחשודים בהתעללות בנשים לעומת זאת, משתחררים בערבות על נקלה.

מקומם אף יותר, הוא סיפור שפורסם בהרחבה באמצעי התקשורת, סיפורה של פאולינה, שנעצרה בסוף פברואר 2000 ושהתה במתקן מעצר אבו כביר במשך 32 ימים בטרם הועברה לנווה תרצה. פאולינה,

מתורגמנית במקצועה, הגיעה לארץ בעקבות מודעה בעיתון שהבטיחה עבודה בניקיון ובטיפול בילדים תמורת אלף דולר לחודש. כשהגיעה, התברר לה שנמכרה לבית בושת ושעליה לעסוק בזנות. למרות שלא היה לה ניסיון קודם, פאולינה מספרת שהסתגלה מהר לעבודה ושהסרסור שלה, התייחס אליה מאד יפה. שלא כמו שאר הנשים, היא הורשתה להחזיק ב – 40% מרווחיה ושלחה סכומי כסף גבוהים לבנה הקטן באוקראינה. פאולינה נעצרה בעקבות חקירתו של שוטר ישראלי לו שילמה לטענתה אלף דולר ואף קיימה עמו יחסים מספר פעמים בתמורה לכך שלא יעצור אותה לגירוש מהארץ. לכאורה, לא הייתה כל מניעה לשחררה בערבות עד למתן העדות. היא סיפרה שהשוטר שעמד למשפט הוחזק במעצר בית בעוד היא, העדה, קורבן הפשע שביצע לכאורה אותו שוטר, הייתה כלואה 42 ימים עד שהתאפשר גירושה.

אתמול דווח בעיתונים על מעצרו של שוטר נוסף בחשד להפרת אמונים, הכשלת שוטר, וסרסרות. השוטר הודה שקנה עובדות מין על מנת לעשות רווחים מעבודתן. עם השוטר נעצרו אנג'ליקה ויקטרינה שיגורשו מהארץ לאחר מתן עדות במשפטו וכן סרסור נוסף המעורב בפרשה. על פי הדיווח, הוארך מעצר השוטר בארבעה ימים וכך גם מעצרן של הנשים. השוטר יוכל אולי להשתחרר בערבות בעוד ארבעה ימים, אך אין ספק שבמהלך ארבעת הימים הללו, יוצא צו גירוש נגד הנשים שיאפשר את כליאתן המנהלית ללא הגבלת זמן, עד שתגורשנה מהארץ.

בכל הזדמנות טוענים נציגי המשטרה והמשרד לבט"פ שהבעיה המרכזית במניעת שגשוג הסחר בנשים היא העובדה שהנשים חוששות להעיד נגד הפושעים. אנו, בביקורינו הרבים בכלא נווה תרצה, פגשנו נשים רבות שחשו מרומות ומנוצלות. יש להניח שבבתי הבושת, לצד הסרסורים, הנשים חוששות לדבר. אך למרות הסכנה הטמונה בכך לעיתים, בכלא יש לא מעט נשים שטוענות שהיו שמחות להעיד נגד החוטפים, האנסים, הקונים והמוכרים שנהגו בגופן בבסחורה. נשים אלו טענו שאף גורם לא גילה עניין בעדותן. שלא כמו הלנה, בזכות ערכאת הביקורת, כיום יודעת כל מהגרת מועמדת לגירוש מה מונע את גירושה מהארץ. הנשים רואות כיצד אלו הממתינות למתן עדות נכלאות ומעוכבות לתקופה בלתי מוגבלת ולא ידועה מראש ומחליטות שעדיף להן לחזור הביתה. מעצרן של הנשים מהווה הזדמנות פז לנסות ולבער את נגע הסחר בנשים וזאת בסיוען כעדות. עם זאת, נדמה כי עיקר דאגתן של הרשויות הוא גירושן מהארץ, גירוש היוצר חוסר שמתמלא בנשים מנוצלות חדשות. נדמה שאין הממסד מעוניין לחסל את הסחר בנשים שנסבל באופן גלוי על ידי רשויות אכיפת החוק. ניתן להציע לכך מספר סיבות שכל אחת מהן מעוררת שאט נפש:

- א. ההנחה של הרשויות שלא סביר שאישה תסחר בגופה שלה. סביר יותר שגבר יסחר בגופה.
- ב. שימוש בסוחרי הנשים להשגת מידע אודות פשעים אחרים, "חמורים" יותר בעיני הרשויות.
- ג. מעצר וגירוש הנשים מספק את הרשויות שכן יוצר מראית עין של טיפול בתופעה הכעורה.

מספרן המזערי של הנשים המתבקשות להעיד וה"עונש" המוטל על המסכימות לכך, הם העדות החזקה ביותר נגד רשויות החוק. עם זאת, העובדה שמעצרו של השוטר אתמול, בוצע תקופה כה קצרה לאחר מעצר השוטר שגבה כספים מפאולינה, יוצרת רושם שלאחרונה מסתמנת מדיניות חדשה, אותה עלינו לעודד.

עלינו לדרוש מהמדינה להכיר בכך שמסחר בגופו של אדם אחר, שלילת חירותו של אדם אחר על מנת להשתמש בגופו בכל דרך, היא עברה, גם כשהסוחר הוא גבר ומושא המסחר היא אישה. לאישה מותר לבחור לסחור בגופה ואין כל חוק שאוסר זאת. עם זאת, היעדר חוק נגד סחר בבני אדם בישראל והימנעות הרשויות משימוש בסעיפי חוק אחרים, מאפשר לאנשים נוספים לסחור בגופה של אישה ואפילו נגד רצונה. יש לזרז את חקיקת החוק נגד סחר בנשים אשר, כפי ששמענו מנציגי משרד המשפטים, כבר מוכן. בנוסף, עלינו לדרוש מרשויות החוק את הדרישות הבאות:

- א. לגבות עדות מפורטת, ברגישות הנדרשת, מכל אישה שנעצרת בבית בושת, טרם גירושה מהארץ.
- ב. להקים מנגנון שיאפשר מתן עדות מוקדמת מידית ויאפשר עזיבה מהירה של הנשים שרוצות בכך.
- ג. להבהיר לנשים את זכויותיהן וביניהן הזכות לצאת את הארץ בהקדם גם אם הן בוחרות להעיד נגד הפוגעים בהן.

ד. להקים מעון מוגן לנשים המוכנות להעיד, גם לתקופה הקצרה עד למתן העדות.

צעדים מעשיים אלו בתוספת מלחמה ללא פשרות בסוחרי הנשים, יעשו לצמצום רווחיות הסחר בנשים ויורידו את ישראל ממקומה הלא מכובד על מפת העבדות העולמית.